

Vzpomínka na RNDr. Jiřího Kříže, CSc.

In the memory of RNDr. Jiří Kříž, CSc.

Marika Polechová¹, Štěpán Manda¹, Petr Budil¹

Abstract

Jiří Kříž (March 31, 1943 – March 23, 2024), a major personality in the studies of Lower Paleozoic rocks of the Barrandian area, passed away shortly before his 81st birthday. He was a world-renowned paleontologist and stratigrapher, as well as a leading Czech nature conservationist and enthusiast, focused not only on geological sciences, but also on living nature of the Bohemian Karst and the capital of Prague.

V sobotu 23. března 2024, nás ve věku nedožitých 81 let navždy opustila velická osobnost výzkumu spodního paleozoika nejen v oblasti Barrandienu, světově uznávaný paleontolog a stratigraf, jeden z předních českých ochránců přírody a milovník Českého krasu, RNDr. Jiří Kříž, CSc.

Obr. 1. Jiří Kříž v Prokopském údolí při sběru zkamenělin (rok 2012). Archiv Jiřího Kříže.

Fig. 1. Jiří Kříž collecting fossils in the Prokopské údolí Valley, 2012. Archive of Jiří Kříž.

Život a dílo Jiřího Kříže

Jiří Kříž se narodil 31. března 1943 v Praze. Základní školu navštěvoval ve Strašnicích a již tam se projevil jeho zájem o paleontologii. V roce 1953, když mu bylo deset let, našel v popelnici před školou zkameněliny a také brožury *Na zkameněliny do okolí Radotína a Chuchle* a *Geologická vycházka do Chuchle a Hlubočep*. Postupně začal chodit do terénu v Praze a jejím okolí. Sám nejraději vzpomínal na výpravy s Jaroslavem Petrbohem do lomu Kobyla u Koněprus. Během nich se seznámil s dalšími sběrateli (J. Hedvičkem, J. Šolcem a J. Putzkerem). Od roku 1957 studoval na střední geologické průmyslové škole. V té době se seznámil s mnoha mladými osobnostmi tehdejší geologie a paleontologie jako byli Radvan Horný, Vladimír Havlíček, Ivo Chlupáč, Rudolf Prokop, Pavel Röhlich a Jiří Vaněk. Profesor Bedřich Bouček ovlivnil zaměření Jiřího v paleontologii, přesvědčil ho, že studovat trilobity nemá smysl, neboť je tam již přeplněno a doporučil mu studovat prvohorní mlže, protože mohou mít stratigrafický význam a zároveň je to jedna z mála skupin živo-

číchů hojná i v současnosti. Již v roce 1959 Jiří publikoval první práci o dočasném odkryvu zahořanského souvrství ve Strašnicích a ještě na střední škole následovaly další práce o geologických odkryvech v Praze (1960), o vltavínech z Vrábče (1961), nové propasti u Srbska (1961) a o průzkumu Barrandovy lokality Butowitz (1961). V roce 1961 pod vedením Radvana Horného zmapoval v měřítku 1 : 5 000 silur v okolí Jinonic a Řeporyj jako svou maturitní práci.

V roce 1961 Jiří Kříž zahájil studium geologie na Karlově Univerzitě a v jeho průběhu se věnoval intenzivnímu sbírání mlžů v ordoviku, siluru i devonu pražské pánve. Od prvního semestru se věnoval revizi silurského mlže rodu *Cardiola*. Přesto je zajímavé, že jeho první systematická práce byla o trilobitech, kdy zhodnotil nové nálezy druhu *Phaetonellus dentatulus* (1962). Následovaly práce o geologickém mapování v okolí Jinonic u Prahy (1962) a detailní stratigrafii paleontologického naleziště Ortocerový lůmek (1963). V roce 1964 získal třetí cenu v celostátní soutěži o studentskou vědeckou práci za první výsledky studia o rodu *Cardiola*. Ve stejném roce začal pracovat na své diplomové práci, hodnotící morfologii, paleoekologii, ontogenezi a fylogenezi Jiřím nově definovaného rodu mlže *Butovicella*. Předběžnou zprávu o tomto rodu publikoval v roce 1965, rok před úspěšným dokončením studia.

Po obhajobě diplomové práce Jiří Kříž nastoupil do Ústředního ústavu geologického v Praze nejprve na uvolněné místo technika-geologa, které mu nabídl Vladimír Havlíček a zůstal „Ústavu“ (který dnes působí pod názvem Česká geologická služba) věrný po celý svůj život. Pouze v roce 1972 ho na rok opustil, neboť se mu podařilo získat stipendium na roční pobyt ve Smithsonian Institution, v prestižní vědecké instituci v USA. Tento rok ve Washingtonu Jiří Kříž považoval za stěžejní pro svoji vědeckou kariéru i další život. V „Ústavu“ poté nadále pracoval na svých prvohorních mlžích a v roce 1977 obhájil doktorskou práci, která se věnovala detailnímu systematickému zpracování nové nadčeledi Cardiolidae, a nastoupil na místo řádného vědeckého pracovníka. Již v roce 1975 se Jiří stal národním vedoucím významného projektu č. 53 Ecostratigraphy, Mezinárodního programu geologických korelací (IGCP, UNESCO). V roce 1980 se stal koedítorem časopisu Mezinárodní paleontologické asociace Lethaia. Od roku 1984 byl Jiří Kříž hlasujícím členem Silurské stratigrafické subkomise, v té době tvořené převážně Brity. V rámci projektu Ecostratigraphy ve spolupráci s dalšími kolegy zhodnotil silurský hraniční interval ludlow-přídolí. Jako vedoucí české výzkumné skupiny připravil pracovní návrh vymezení nejvyššího mezinárodního silurského oddělení přídolí v roce 1981 pro Mezinárodní subkomisi pro silurskou stratigrafii. Tento návrh po jeho dalším doplnění v roce 1983 subkomise akceptovala

¹Česká geologická služba, Klárov 3, 118 21, Praha 1;
marika.polechova@geology.cz, stepan.manda@geology.cz,
petr.budil@geology.cz

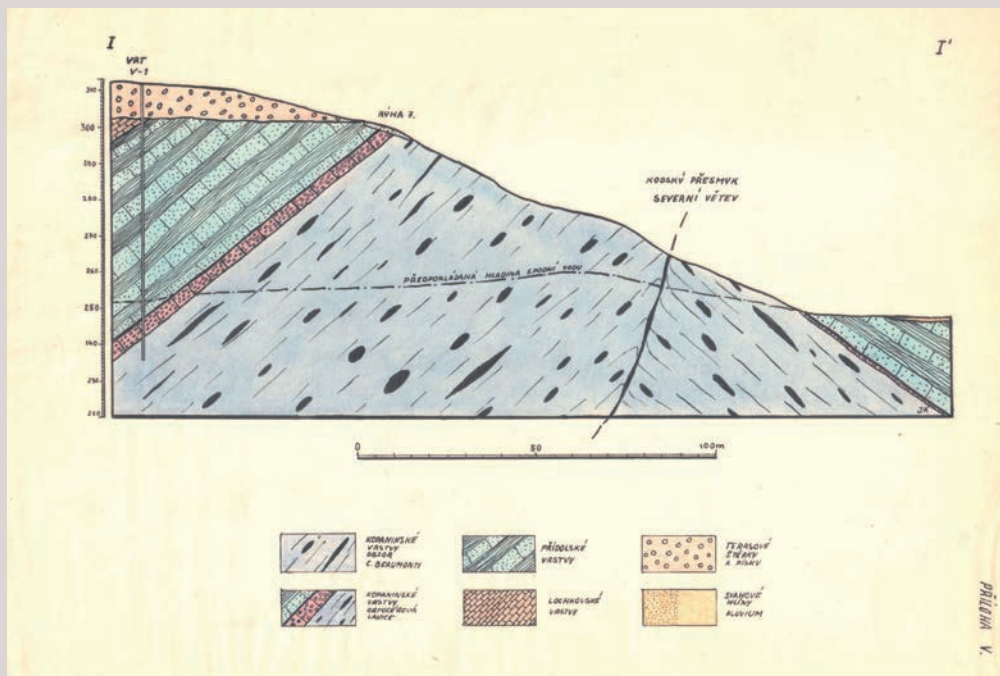
Poděkování: Autoři děkují Janě Křížové za poskytnutí mnoha velmi důležitých podkladů.

Český kras (Beroun), 50 (2024), 79–84, 9 obr.

© Muzeum Českého krasu, p. o., Beroun

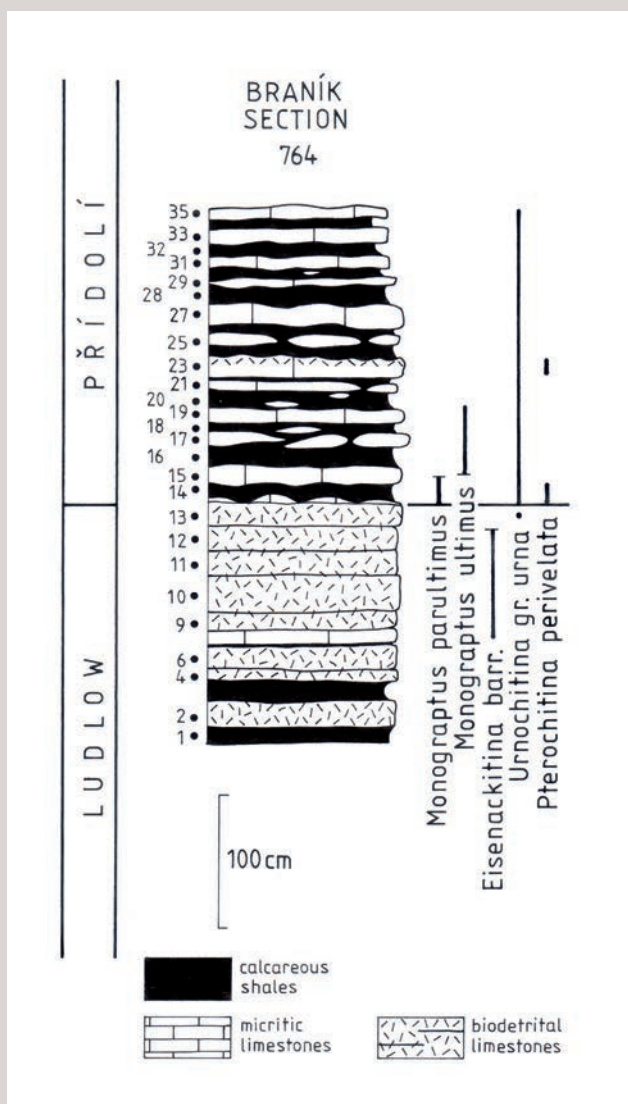
ISSN 1211-1643

ISBN 978-80-87708-20-0

Obr. 2. Geologický řez svrchního siluru u Lochkova ukazující možnost těžby ortocerových vápenců pro dekorativní účely. Kresba J. Kříž. Archiv Š. Manda.

Fig. 2. Geological cross-section of Upper Silurian near Lochkov, indicating possible quarrying of decorative Orthoceras limestone. Drawn by J. Kříž. Archive of Š. Manda.

Obr. 3. Geologický profil výchozem v Braníku (Kříž 1986, 1992).
Fig. 3. Geological section near Braník (Kříž 1986, 1992).

na svém zasedání v Kyjevě. V roce 1984 schválil Mezinárodní geologický kongres v Moskvě oddělení přídolí jako mezinárodně platnou stratigrafickou jednotku siluru a profil hranic mezi ludlow a přídolím na Požárech u Řeporyj jako globální hraniční stratotypový profil (GSSP). To byl po schválení stratotypu hranice siluru a devonu na Klonku u Suchomast v roce 1972 a parastratotypu hranice spodního a středního devonu (1981) další fenomenální úspěch pro českou geologii a stratigrafii. Díky Jiřímu Křížovi si tak badatelé celého světa musí lámat jazyky s výslovností českého písmene „ř“ – citujeme-li Jirku, byla to odplata za britské llandeilo (s welšskou výslovností „chchlandeilo“). Byl zastáncem aplikování mezinárodní stratigrafické rukověti (Guide) a oddělení litostratigrafie od chronostratigrafie. To bylo zdrojem diskuzí ohledně přejmenování souvrství názvem totožných s oddělením či stupněm, které ne všichni jeho současníci akceptovali – exaktní Jiří však měl i v tomto bodě pravdu.

Jak plyne z předešlého – hlavním a milovaným tématem Jiřího Kříže byli paleozoičtí mlži. Popsal 28 nových rodů a 120 nových druhů. Z obecného malakologického hlediska popsal nejstaršího mlže vůbec (1973), nejstarší fosilní perly u mlžů (1979) a prvního nekontonního mlže rodu *Maida* (1996) ze svrchního siluru. Poprvé také popsal trend v ekologických strategiích spodnopaleozoických mlžů (1985). Ve spodním paleozoiku tak můžeme rozlišovat například infaunni, semiinfaunni nebo epibyssální mlže. Jiří odváděl precizní systematickou práci při popisování silurských a spodnosedonských mlžových faun peri-Gondwany a biogeograficky příbuzných oblastí, popsal řadu společenstev umožňujících mezinárodní korelace i paleoekologické interpretace (1998, 1999). S ohledem na dnešní mnohaautorské práce je unikátní, že pracoval sám a vytvořil jednu z nejlepších paleobiogeografických studií mořských faun těchto oblastí. Ze zahraničních faun paleozoických mlžů, které Jiří studoval nutno zmínit fauny Makedonie (1967), Rumunska (1975), Floridy (1976), Srbska (1975), Armorického masivu (1982), Montagne Noire (1996), Karnských Alp (1999), Sardinie (1993), Tajmiru (1995), Sibíře (1995) a Maroka (2000). Průlomový je i článek z roku 1974 ve spolupráci s Pavlem Lukešem o původním zbarvení schránek u fosilních gastropodů a ramenonožců ze siluru a devonu Barrandienu. Během pobytu v USA se věnoval i studiu recentních mlžů, respektive jejich svalových systémů. I když tato práce

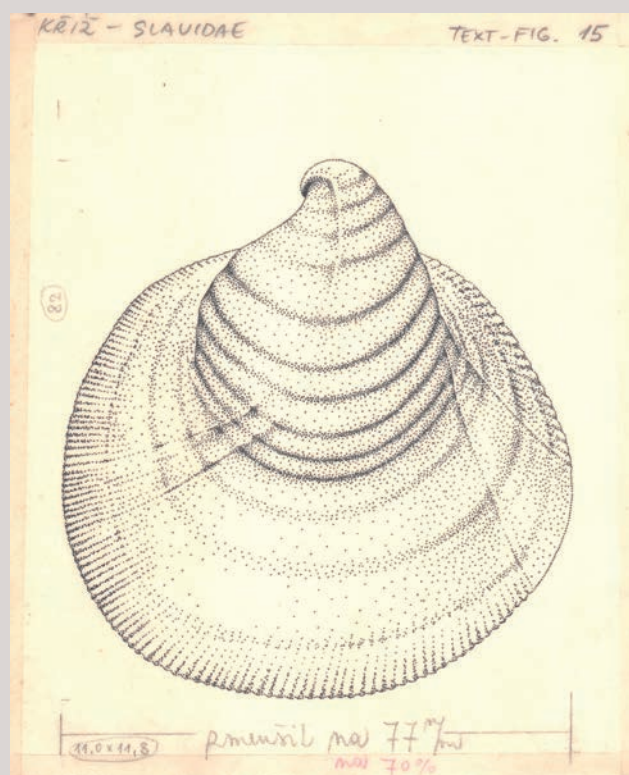
◀ Obr. 5. Jiří Kříž čistící hlavonožcové vápence na budově lázní v Praze-Smíchově na nám. 14. října. Archiv Š. Manda.

Fig. 5. Jiří Kříž cleaning cephalopod limestone on the spa building in Prague-Smíchov, 14th October Square. Archive of Š. Manda.

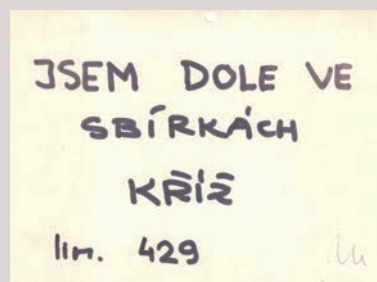
Obr. 4. *Cardiolinka bohémica* z požárského souvrství. Foto J. Kříž.

Fig. 4. *Cardiolinka bohémica* from the Požáry Formation. Photo by J. Kříž.

Obr. 6. *Slava cubicula*, perokresba připravená do tisku (KŘÍŽ 1985).

Fig. 6. *Slava cubicula*, a line drawing ready for print (KŘÍŽ 1985).

Obr. 7. Cedulka visící často na dveřích pracovní Jiřího Kříže v ČGS. Archiv Š. Manda.

Fig. 7. A label frequently attached to the door of Jiří Kříž's office at the Czech Geological Survey. Archive of Š. Manda.

zůstala jen v rukopisu, je jedním ze základů interpretace způsobu života paleozoických mlžů a zasloužila by si publikování. Studoval také ekologii perlorodky říční na Nové řece; tyto výzkumy byly publikovány jen ve dvou popularizačních článcích (1987).

Jeho celkový záběr v „Ústavu“ byl neobvykle široký. Věnoval se mapování silurských útvarů pražské pánve a popisu profilů, zejména těch příležitostných. Jiří považoval kvalitní geologické mapování za důležité stejně jako studium profilů vrstvu po vrstvě. Naše moderní stratigrafie dosud často vychází z profilů popsanych Jiřím Křížem anebo Ivo Chlupáčem – jejich preciznost je legendární. Zpracování mnoha profilů a mapování vedly k modernímu pojetí pražské pánve jako riftové struktury (V. Havlíček), Jiří tento koncept v siluru rozvinul a vymezil jednotlivé pánevní segmenty s rozdílným faciálním vývojem. Tato koncepce je příkladně prezentována v dosud velmi používaném průvodci pro silurskou subkomisi (1992). Významným objevem Jiřího geologického mapování byl bohatě fosiliferní vulkanosedimentární vývoj spodního siluru u Hýskova (1973), který navždy změnil náš pohled na „spodní“ silur pražské pánve, do té doby známý jen v břidličném vývoji. Proto jsou z Hýskova popsáni trilobit *Aulacopleura kríži* a dendroid *Thallograptus kríži*. Pro Jiřího bylo příznačné, že popis bohaté trilobitové fauny z Hýskova svěčil Milanu Šnajdrovi, který byl po turbulentních letech 1969/1970 „odejit“ z vysoké stranické funkce zpět do sbírek „Ústavu“. Popis hýskovské trilobitové fauny tak byl pro M. Šnajdra návratem do mimořádně plodného výzkumu českých trilobitů po téměř patnáctiletém přerušení.

Jiří Kříž byl také vedoucím mnoha mezinárodních projektů IGCP, které se týkaly geologických korelací. Kromě paleozoika pracoval i v křídě, je tak spoluautorem stále platného litostratigrafického členění křídě (1980), které na dlouhou dobu ukončilo období zmatků v členění křídě na vrstvy a souvrství. Věnoval se i křídovému mlžům, foraminiferám a stopám po vrtání mlžů ve dřevěch. V 80. letech vedl v „Ústavu“ interní úkol zkoumající geologické podloží na

lokalitách ve východních Čechách a na Moravě, vhodných pro stavbu jaderných elektráren. V 90. letech byl vedoucím výzkumu, který vybíral perspektivní lokality pro uložení vysoce radioaktivního odpadu. Výsledky těchto výzkumů slouží jako cenné podklady dodnes.

Jiří ovšem neexceloval jen v „českém rybníčku“, jeho odbornost byla vysoce ceněna i v zahraničí. Věnoval se výzkumu siluru a devonu na Sardinii, v Armorickém masivu a Montagne Noire ve Francii, na Floridě a Appalačském pohoří v USA, v Karnských Alpách Rakouska a Itálie, v Anglii, Estonsku, Švédsku, Ukrajině, Austrálii, Maroku, Španělsku, jižní Číně a v dalších částech světa. Většinou své zahraniční výzkumy pečlivě publikoval.

V „Ústavu“ dlouhodobě působil i jako vedoucí odboru Regionální geologie sedimentárních formací. V roce 2007 odešel do důchodu, nadále ale pracoval na menší úvazek a poté jako emeritní pracovník. I v důchodu, dokud mu zdraví dovolilo, zůstal velmi aktivní v publikování odborných článků a přispíval k několika kapitolám v nově připravovaném *Treatise of Invertebrate Palaeontology*. Precizně vedená sbírka mlžů Jiřího Kříže byla jako celek věnovaná České geologické službě. Tvoří ji téměř 20 tisíc kusů a je vedle sbírky Johna Pojety, uložené ve Smitsonian Institution, největší kolekcí paleozoických mlžů na světě. Zároveň je velice precizně vedená, se spoustou přesných poznámek k pečlivě označeným kusům.

Jiří Kříž se ale nevěnoval jen geologii, paleontologii a stratigrafii. Již v roce 1965 se spolu se členy tehdejší Krasové sekce Společnosti Národního muzea Jaroslavem Hromasem, Petrem Hradeckým, Lenkou Schmittovou (později Hradeckou), Vladimírem Lysenkem a řadou dalších významně podílel i na tehdy zcela pionýrském výzkumu hradní studny na Karlštejně. Někdy se již zapomíná, že Jiří byl velice významnou osobností v ochraně přírody a krajiny České republiky. V roce 1979 se stal členem v té době založeného Českého svazu ochránců přírody. Od roku 1979 do roku 1990 zastával funkci předsedy Ústřední kontrolní a revizní komise ČSOP, který v té době postupně vstupoval s kritickými názory do veřejné debaty o stavu životního prostředí. Byl členem skupiny Prahy 8, která pečovala o chráněná území a organizovala řadu pravidelných brigád. Jednalo se i o úpravy jiných zelených ploch, jako například park Bohnické léčebny s řadou cenných stromů. Jiří navrhl k ochraně většinu dnes známých, mezinárodně významných základních geologických profilů a paleontologických lokalit na území Prahy. Každý návrh představoval mnoho práce se shromážděním dat, zaměřením, úřednickými formalitami až po jednání se státními orgány. Například díky jeho zásahu tak Barrandovský most nepoškodil známý KUKUK. Aby bylo možné chránit geologické lokality účinněji, stal

se i jedním ze zakládajících členů asociace ProGEO (International Association for the Conservation of the Geological Heritage). Stal se členem výboru Evropské asociace pro ochranu geologického dědictví ProGEO jako národní zpravodaj pro ČR a od roku 1998 do roku 2019 byl předsedou české sekce ProGEO.

Jiří Kříž se zároveň velmi intenzivně věnoval i popularizaci. Je autorem nebo spoluautorem několika knih a brožur o ochraně naší přírody obecně nebo přírodě Prahy a Barrandienu, například *Chráníme naši přírodu* (STREJČEK, KUBÍKOVÁ a KŘÍŽ 1983) nebo průvodce naučnou stezkou Prokopského údolí (KUBÍKOVÁ a KŘÍŽ 1981). Faktograficky vyčerpávající jsou Geologické památky Prahy (1999). Aktivně se věnoval přednáškové činnosti na téma ochrany přírody (zejména geologických objektů). Vedl a organizoval obecně zaměřené exkurze do přírody Čech a geologické exkurze pro zahraniční a naše zájemce do pražské pánve i dalších geologických oblastí Čech, Moravy a Slovenska, například pravidelné „křížové výpravy“ pro Štefánikovu hvězdárnu.

Ze všech svých cest, kde rád fotil nejenom geologické útvary, si nechával dělat diapozitivy a přednášel veřejnosti i o cizích zemích. Jeho přednášky byly hojně navštěvované, protože v období reálného socialismu se většina lidí na Západ nepodívala. I když mezi geology bylo mnoho těch, kteří cestovali po světě, jen málokdo byl ochoten o těchto cestách zasvěceně přednášet jako Jiří. Během mnoha cest na Sardinii se mu podařilo zdokumentovat změny způsobené turismem. Jiří se věnoval i historii paleontologie, zejména Joachimovi Barrandovi, o kterém napsal několik článků a dosud nepřekonanou malou brožuru (1999). Věnoval se i výzkumu Barrandových lokalit s ohledem na tehdejší metody sběru. Podílel se i na neprávem pozapomenutém dokumentárním filmu o J. Barrandovi pro střední školy (přístupný na <https://www.youtube.com/watch?v=wIcuqj8ft8k>).

Jiří Kříž publikoval přes 210 vědeckých prací a monografií, u řady z nich byl jediný autor nebo první autor, a mnoho populárních brožur a několik knih. Po prvních publikacích v Časopisu pro mineralogii a geologii byl během krátké doby pobytu v USA schopen publikovat i články ve vysoce respektovaných mezinárodních časopisech jako je *Nature* či *Science*. I když si to dnes mnozí neuvědomují, publikování v zahraničních periodikách bylo tehdy dosti omezováno, často muselo být odsouhlaseno oficiální autoritou. Žádané články domácích autorů totiž umožňovaly naše časopisy prodávat do devizové ciziny. Jiří Kříž si vždy zachoval vysoký standard prací a vyměňoval si separáty s řadou odborníků. Nemělo by se zapomenout, že před digitalizací byla řada publikací nedostupná a Jiří byl vždy ochoten kolegům zapůjčit, co zrovna potřebovali a co nebylo dostupné v knihovnách.

Obr. 8. Přání k Vánocům a Novému roku, které ukazuje, co měl Jiří Kříž rád – Český kras a mlže. Archiv Š. Manda.

Fig. 8. A Christmas and New Year's card showing what Jiří Kříž loved – the Bohemian Karst and bivalves. Archive of Š. Manda.

Obr. 9. Podpis Jiřího Kříže. Separát z archivu M. Polechové.
Fig. 9. A signature of Jiří Kříž. An offprint from the archive of M. Polechová.

Neformálně o Jirkovi aneb vylétnutí z Dědkova hnízda

Po výčtu odborných aktivit, výsledků a zásluh je tu i Jirka jako člověk. Byl svěbytná osobnost, přímá, pevná ve svých zásadách a utvářená jasnými pravidly. Jiří každý den stejným tramvajovým spojem dorazil na 5:30 do práce a podobný řád měl ve všem. Jirka byl dobrý společník a bylo s ním dost zábavy, na druhou stranu jeho přímé názory řečené bez obalu přímo do očí dokázaly nejednou pěkně naštvat (a to tak, že každému, kdo to někdy zažil, se použité slovo musí zdát nepoužitelným eufemismem). Většinou ale posloužily potřebnému posunu tím či oním směrem a přesně takto byly i míněny. Podle Jirkova vlastního životopisu byly jeho zálibami makrofotografie, recentní rostliny, houby, příroda a vaření. Jiří neměl rád komunismus, náboženství, filosofii a sport. Měl rád hudbu, při práci vždy poslouchal Country rádio.

Významnou osobou formující počátky Jiřího odborné práce byl Jaroslav Petrbock. Jirka o něm ve svém životopise napsal: „*Strávil jsem spolu osm let, kdy jsem mu po nedělích pomáhal při odkrývání usazenin v jeskyni v lomu na kopci Kobyla, který je hned vedle Zlatého Koně u Koněprus. Petrbock, kterému jeho blízcí a dobří známí říkali „dědek“ a já „pane profesore“, mě svým příkladem nenápadně učil, jak se má člověk chovat k přírodě a jak se má chovat k ostatním lidem. Byl to svérázný, brdý a k sobě tvrdý chlap, který dokázal říci druhému i nepřijemnou pravdu do očí.*“ Jaroslav Petrbock ovlivnil mnoho přírodovědců a společnost kolem něj byla dost svérázná a dozajista formativní. Zároveň však z této líhně pochází drtivá většina paleontologů a geologů tehdejší mladé generace. Jirka o Petrbockovi občas vyprávěl a rozčilovala ho řada historek, které nebyly tak docela anebo vůbec pravdivé. Podle historek, které autorizoval sám Jirka, se však kolem Petrbocka mohlo udát opravdu leccos. Musíme si uvědomit, že kontakt s Petrbockem, kvůli kterému měl Jirka problém i ve škole, nebyl v této době bez rizika a vypovídá o odvaze Jirky i jeho rodičů. Petrbock byl totiž považován komunisty za anarchistu a neoprávněně i za sionistu. Mohli bychom zmínit aspoň jednu historiku, která může doložit jisté mezní polohy projevu. Při jízdě autobusem do Koněprus jednou Petrbock nahlas kritizoval poměry a kdosi se ho zeptal „*To se nebojíte, pane profesore, tak mluvit?*“ A Petrbock odpověděl „*Kdo se bojí, jezdí autem.*“

Druhou významnou událostí byl Jiřího nástup do již zmíněného „Ústavu“, kde se setkal mimo jiné s Vladimírem Havlíčkem, Ivo Chlupáčem, Rudolfem Prokopem a Radvanem Horným, který ho odborně dozoroval. I to byla dost pozoruhodná společnost. Jirka dlouho odmítal staršímu kolegovi R. Hornému tykat, a tak jednou poslal během mapování R. Horný Jirku do výkopu studně pro vzorky hornin. Když Jirka začal vylézat, R. Horný se zeptal „*Budeš mi konečně tykat?*“ „*Ale pane doktore...*“ a tak následoval plivanec a pak stejná otázka – a tak si nakonec začali tykat. Vztahy mezi kolegy nebyly vždy ideální, částečně se v nich odrážela politika, byli tu z počátku i přesvědčení soudruzi, a trochu i třídní původ, syn profesora latiny z reálného gymnázia a kluk ze Strašnic si prostě nemohli tak zcela rozumět. To ale neznamená, že se neovlivňovali a nerespektovali se, i když by to asi nepřiznali. Prostě to bylo období tak trochu jak z Hrabalova románu.

Systematičnost a preciznost Jirkovy práce byla skutečně obdivuhodná. Jirkovo heslo bylo „*Každý den, když jdeš z práce, měj svoje věci uspořádané tak, aby kdokoli, kdo přijde po tobě, mohl ve tvé práci pokračovat.*“ A zároveň „*Pracuj tak, abys odcházel z práce zdravý*“ – heslo, které bychom si my, tolik úspěšná generace, měli nechat vytesat do kamene. Jen málokdo měl tak precizně uklizený stůl, a přitom byl tak neuvěřitelně produktivní.

Jirku svého času zaujala Barrandova hra se jmény mlžů, rodovými i druhovými. Rod *Panenska* (v tehdejší češtině často ve smyslu nevěsta) a k tomu vlastnost v latině či řečtině, malá, velká, tlustá, tenká, ale

i hloupá či nadutá. Zaujaly jej i Barrandovy druhy *Orthoceras scabiosum* (zavšivený) či *Lingula debilis* (slabá, útlá, slabomyslná – tento brachiopod je velmi drobný až zakrnělý). Sám pojmenoval rod mlže *Isiola*, co to jméno znamená, se ptal během obhajoby dizertace Alois Příbyl (aloisi pozpátku). *Pygolfia* je zase pojmenování od přezdívky Rudolfa Prokopa (rusky Rudolf = Pygolf). Sám něco podobného zakusil, když po něm v době jistého napětí Vladimír Havlíček pojmenoval druh *Bleshidium krizianum*. Jirka dával i poetická druhová jména *cubula* a *cubicula* podle pohádkových postav. Pojmenoval i rod *Snoopyia* po kultovní animované postavě, příslušný popis zaslal i tvůrci postavky, a tak jeho stůl zdobil plakát Snoopyho a jeho sádrová soška. Nový druh *Slava sathon* zase vděčí za jméno Jirkově představivosti, při jistém pohledu miska mlže vypadá podle svého jména, zvědavce odkazujeme ke slovníku řečtiny. Máme tu ale i jména po dceři, po vnučce i vnucích, kolezích, sběratelích atd. Jirka tvrdil, že největší blbost je pojmenovat druh po manželce a přítelkyních vůbec, protože s rozchodem nám jméno ztrpne. Nakonec ale tento svůj názor změnil a pojmenoval rod *Janicula* po své milované třetí ženě a nelitoval. Po synovi však nemohl pojmenovat žádný druh, protože nese stejné jméno.

Jiří rád vařil a byl v tom nejlepší slova smyslu kulinář, říkával, že dobré jídlo je sex stáří. Rád získával i recepty ze zahraničí a doma podle nich neustále zkoušel vařit, až jídlo dovedl k dokonalosti. Zahraněční kolegy i domácí přátele velmi rád zval k sobě domů a vařil jim česká jídla. Před mnoha lety se odepisovaly knihy z „ústavní“ odborové knihovny ROH. Mezi akvizicemi z osmdesátých let byla i kniha Ruská kuchyně, kterou si podle lístku čtenářů půjčil pouze Jirka. Svědčí to o jeho nestrannosti v době kdy většina lidí podobného založení jako Jirka *a priori* odmítala cokoliv ruského. Jiří recepty sepi-soval ve své kuchařce, kterou dával i svým přátelům, ze začátku se jmenovala 333 receptů, jak je vařím a mám rád, postupně se rozrůstala o sto receptů na 444, až skončila přerušením řady přes tisíc receptů...

Jiří pečlivě uspořádal a popsal vše, co za život shromáždil, zkameněliny, knihy, separáty, fotografie, recentní mlže, popisy lokalit, korespondenci a předal je do veřejných institucí. Byl milovníkem přírody a Českého krasu obzvláště, byl aktivní v ochraně přírody a na rozdíl od mnohých přiložil významně doslova ruku k dílu (jím dlouhou dobu vedená organizace ČSOP Praha 8 se starala o 40 ha chráněných území). Když Jirka přečetl životopis Františka Palackého, zaujala ho zásada, že člověk by měl každý den končit tak, že kdyby zemřel, neměl by nikdo mít s jeho věcmi práci (viz Jirkova parafráze této zásady výše). To Jirka doslova splnil! Mnozí na Jirku vzpomenu v dobrém, někteří třeba jinak, ale všichni bychom se mohli inspirovat jeho přístupem, že by po nás neměl zůstat nepořádek...

Výběr z prací J. Kříže (řazeno chronologicky)

- Kříž J. (1959): Fauna chlustinských vrstev na lokalitě u krematoria v Praze na Vinohradech. – *Časopis pro mineralogii a geologii*, 4 (1): 95–96. Praha.
- Kříž J. (1960): Fauna polyteichového horizontu v bohdaleckých vrstvách v ulici Nad kolonií v Praze-Podolí. – *Časopis pro mineralogii a geologii*, 5 (3): 342–343. Praha.
- Kříž J. (1960): Střední a svrchní ordovik v příležitostných odkryvech v Praze. – *Časopis pro mineralogii a geologii*, 5 (4): 470–475. Praha.
- Kříž J. (1961): Výskyt vltavínů v okolí Vrábce u Českých Budějovic. – *Časopis Národního muzea*, 130: 176–181. Praha.
- Kříž J. (1961): Puklinová propast v Petzoldově lomu u Srbska. (List. Spec. M. 4052 – Beroun). – *Časopis pro mineralogii a geologii*, 6 (1): 103–104. Praha.

- KŘÍŽ J. (1961): Průzkum zaniklé paleontologické lokality Joachima Barranda jím označené jako „Butowitz“. – *Časopis pro mineralogii a geologii*, 6 (2): 173–178. Praha.
- KŘÍŽ J. (1962): Zpráva o geologickém mapování siluru v okolí Jinnonic u Prahy. – *Zprávy o geologických výzkumech v roce 1961*, 85–88. Praha.
- KŘÍŽ J. (1962): Nové nálezy druhu *Phaetonellus dentatulus* (Novák, 1890)/Neue Funde der Art *Phaetonellus dentatulus* (Novák, 1890) – Barrandes Lokalität Lodenice. – *Časopis pro mineralogii a geologii*, 7: 139–144. Praha.
- KŘÍŽ J., SCHMITTOVÁ L. (1963): Stratigrafické a paleontologické poměry „Ortocerového lůmku“ u Lochkova. – *Časopis Národního muzea, Přírodovědecké oddělení*, 132: 39–44. Praha.
- KŘÍŽ J. (1965): Genus *Butovicella* gen. n. in the Silurian (Bivalvia). – *Věstník Ústředního ústavu geologického*, 40: 207–208. Praha.
- KŘÍŽ J. (1969): Genus *Butovicella* Kříž, 1965 in the Silurian of Bohemia (Bivalvia). – *Sborník geologických věd, paleontologie, řada P*, 10: 105–138. Praha.
- BOUČEK B., KŘÍŽ J., STOJANOVIC-KUZENKO S. (1967): O fosilnostnom lochkovienu u zapadnoj Makedoniji. – *Trudovi na Geoloskiot zavod na socijalistička Republika Makedonija*, 13: 31–39.
- POJETA J., RUNNEGAR B., KŘÍŽ J. (1973): *Fordilla troyensis* Barrande: The oldest known pelecypod. – *Science*, 180 (4088): 866–868.
- HAVLÍČEK V., KŘÍŽ J. (1973): Upper Llandovery and Lower Devonian near Hýskov (Barrandien). – *Věstník Ústředního ústavu geologického*, 48 (2): 103–107. Praha.
- KŘÍŽ J., LUKEŠ P. (1974): Color patterns on Silurian *Platyceras* and Devonian *Merista* from the Barrandian Area, Bohemia, Czechoslovakia. – *Journal of Paleontology*, 48 (1): 41–48.
- KŘÍŽ J., VESELINOVIC M. (1975): Ludlovian, Přídolian and Lochkovian bivalves from the Suva Planina Mountains (Eastern Serbia, Yugoslavia). – *Věstník ústředního ústavu geologického*, 50 (6): 365–369. Praha.
- KŘÍŽ J., IORDAN M. (1975): Silurian bivalves of Bohemian type from the deep boreholes on the Morsian Platform (Romania). – *Věstník Ústředního ústavu geologického*, 50 (2): 109–113. Praha.
- POJETA J., KŘÍŽ J., BERDAN J. M. (1976): Silurian-Devonian pelecypods and Paleozoic stratigraphy of subsurface rocks in Florida and Georgia and related Silurian pelecypods from Bolivia and Turkey. – *Geological Survey Professional Paper*, 879: 1–32. Washington.
- KŘÍŽ J. (1976): *Snoopyia* gen.n. and *Isiola* gen.n. (Cardiolidae, Bivalvia) from the Silurian of Bohemia. – *Věstník Ústředního ústavu geologického* 51 (6): 371–373. Praha.
- KŘÍŽ J. (1979): Silurian Cardiolidae (Bivalvia). – *Sborník geologických věd, Paleontologie*, 22: 1–160. Praha.
- ČECH S., KLEIN V., KŘÍŽ J., VALEČKA J. (1980): Revision of the Upper Cretaceous stratigraphy of the Bohemian Cretaceous Basin. – *Věstník Ústředního ústavu geologického*, 55 (5): 277–296. Praha.
- KŘÍŽ J. (1981): Progress report on the Přídolian in the Prague Basin, Bohemia. – *Sveriges Geol. Undersökn. Rapp. o. medd.*, 25: 19–20. Uppsala.
- KŘÍŽ J., PARIS F. (1982): Ludlovian, Přídolian and Lochkovian in the La Meignanne (Massif Armoricaín): Biostratigraphy and correlations based on Bivalvia and Chitinozoa. *Geobios*, 15 (3): 391–410.
- STREJČEK J., KUBÍKOVÁ J., KŘÍŽ J. (1983): Chráníme naši přírodu. – SPN: 1–425. Praha.
- KŘÍŽ J. (1985): Silurian Slavidae (Bivalvia). – *Sborník geologických věd, Paleontologie*, 27: 47–111. Praha.
- KUBÍKOVÁ J., KŘÍŽ J. (1985): *Prokopské údolí, průvodce naučnou stezkou*. – Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody: 1–51. Praha.
- KŘÍŽ J., JAEGER H., PARIS F., SHÖNLAUB H. P. (1986): Přídolí – the fourth subdivision of the Silurian. – *Jahrbuch der Geologischen Bundesanstalt*, 129 (2): 291–360. Wien.
- KŘÍŽ J. (1989): Přídolí Series in the Prague Basin (Barrandian area, Bohemia). – In: C. H. HOLLAND, M. G. BASSETT (Eds.): *A Global Standard for the Silurian System*: 90–100. National Museum of Wales, Geological Series 9. Cardiff.
- KŘÍŽ J. (1987): Nové objevy na Nové řece, I. část. – *Naší přírodou* 7: 148–150. Praha.
- KŘÍŽ J. (1987): Nové objevy na Nové řece, II. část. *Naší přírodou* 8: 171–173. Praha.
- KŘÍŽ J. (1992): Silurian field excursions: Prague Basin (Barrandian) Bohemia. – *National Museum of Wales, Geological Series*, 13: 1–111. Cardiff.
- KŘÍŽ J. (1992): Silur. – In: I. CHLUPÁČ (ed.) *Paleozoikum Barrandienu (kambrium – devon)*. – Vydavatelství Českého geologického ústavu: 117–148. Praha.
- KŘÍŽ J., SERPAGLI E. (1993): Upper Silurian and lowermost Devonian Bivalvia of Bohemian type from Western Sardinia. – *Bolletino della Società Paleontologica Italiana*, 32 (3): 289–347.
- BOGOLEPOVA O. K., KŘÍŽ J. (1995): Ancestral forms of Bohemian type Bivalvia from the lower Silurian of Siberia (Tungusskaja Syncline, Russia). – *Geobios*, 28 (6): 691–699.
- KŘÍŽ J., BOGOLEPOVA O. K. (1995): *Cardiola signata* Community (Bivalvia) in cephalopod limestones from Tajmyr (Gorstian, Silurian, Russia). – *Geobios*, 28 (5): 573–583.
- KŘÍŽ J. (1996): *Maida* nov. gen., the oldest known nekto planktic bivalve from the Přídolí (Silurian) of Europe. – *Geobios*, 29: 529–535.
- KŘÍŽ J. (1996): Silurian Bivalvia of Bohemian type from the Montagne Noire and Mouthoumet Massif, France. – *Palaeontographica, Abt. A*, 240: 29–63. Stuttgart.
- KŘÍŽ J. (1998): Recurrent Silurian-lowest Devonian cephalopod limestones of Gondwanan Europe and Perunica. – *New York State Museum Bulletin*, 491, 183–198.
- KŘÍŽ J. (1999): Silurian and lowermost Devonian bivalves of Bohemian type from the Carnic Alps. – *Abhandlungen der Geologischen Bundesanstalt*, 56: 259–316.
- KŘÍŽ J. (1999): *Joachim Barrande (1799–1883)*. – Český geologický ústav: 1–42. Praha.
- KŘÍŽ J. (1999): *Geologické památky Prahy*. – Český geologický ústav: 1–280. Praha.
- KŘÍŽ J. (1999): Bivalvia dominated communities of Bohemian type from the Silurian and Lower Devonian carbonate facies. – In: A. J. Boucot, J. D. Lawson. (Eds): *Palaeocommunities: A case study from the Silurian and Lower Devonian*: 229–252. World and Regional Geology series 11, Cambridge University Press: 1–895. Cambridge.
- KŘÍŽ J. (2000): *Barrande v Čechách*. Dokumentární film. Český geologický ústav a Fontis TV Production. On-line přístupné na <https://www.youtube.com/watch?v=wIcuqj8f8k>
- KŘÍŽ J. (2000): Lochkovian bivalves of Bohemian type from the eastern Anti-Atlas (Lower Devonian, Morocco). – *Senckenbergiana lethaea*, 80 (2): 485–523.